

11.10.2012

Dnro 4371/4/11

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

RAJOITUSPÄÄTÖKSEN TEKEMINEN LASTENSUOJELUSSA SEKÄ OIKEUS LAADULTAAN HYVÄÄN SOSIAALIHUOLTOON

1

KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 25.11.2011 osoittamassaan kirjoituksessa perusturvakeskuksen lastensuojelun ja vastaanottokodin menettelyä lastensuojelua koskevassa asiassa.

Kantelijan mukaan hänen lastensa liikkumisvapautta ja oikeutta pitää yhteyttä heille läheisiin henkilöihin oli rajoitettu ilman, että asiassa olisi tehty muutoksenhakukelpoisia päätöksiä. Kantelijan mukaan hän oli nimenomaisesti pyytänyt, että rajoituksista tehtäisiin päätökset.

Kantelija kertoi, että lasten isän tapaamisista oli sovittu käräjäoikeuden päätöksestä poikkeavalla tavalla.

Kantelija arvosteli perusturvakeskuksen lastensuojelun viranhaltijoita myös siitä, että asiakassuunnitelmaa ja lastensuojelun tarpeen kartoitusta ei tehty kantelukirjoituksessa tarkoitettuna aikana.

- - -

3.2

Lapsen oikeus yhteydenpitoon ja yhteydenpidon rajoittaminen

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tain lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella.

Sijaishuollon aikana sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta ja näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta (lastensuojelulain 45 §:n 1 momentti). Mainitun säännöksen 2 momentin mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen toimivaltainen viranhaltija (tai laitoksen johtaja) päättää huostaanotetun lapsen ja tämän vanhempien sekä muiden lapselle läheisten henkilöiden välisestä yhteydenpidosta ja sen rajoittamisesta siten, kuin lastensuojelulaissa erikseen säädetään.

Lastensuojelulain 38 §:n 4 momentin mukaan kiireellisen sijoituksen

aikana sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää lapsen asioista kiireellisen sijoituksen tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa siten kuin lastensuojelulain 45 §:ssä säädetään.

Lastensuojelulain 54 §:n mukaan sijaishuollossa olevalle lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on säännöksen mukaan oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla sijaishuoltoapaikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä tai muita lähetyksiä.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja lapsen sijaishuoltoapaikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiensa sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. Lapsen hoitoa ja huolenpitoa järjestettäessä sekä päätettäessä lapsen yhteydenpidosta on pyrittävä hyvään yhteistoimintaan lapsen, hänen vanhempansa ja huoltajansa kanssa.

Sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin hänelle läheisiin henkilöihin saadaan rajoittaa, jos yhteydenpidosta ei ole voitu lastensuojelulain 30 §:ssä tarkoitettussa asiakassuunnitelmassa tai erityisistä syistä muutoin sopia lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden läheistensä kanssa.

Edellytykset yhteydenpidon rajoittamiselle on erikseen säädetty lastensuojelulain 62 §:ssä. Yhteydenpidon rajoittamisesta on tehtävä lastensuojelulain 63 §:n mukaan määräaikainen päätös. Yhteydenpidon rajoittamista koskevasta viranhaltijan tai laitoksen johtajan päätöksestä voidaan valittaa hallintovalituksin toimivaltaiselle hallinto-oikeudelle.

3.2.1

Saatu selvitys ja arviointi

Kantelijan mukaan hänen ja hänen lastensa tapaamisia rajoitettiin vastaanottokodissa vastaanottokodin vierailuaikoina tapahtuviksi. Kantelijan mukaan lapsi ei saanut hänen seurassaan poistua vastaanottokodista vapaasti. Kantelija kertoo lisäksi, että tapaamisoikeuksiin ei tehty muutoksia huolimatta siitä, että kantelijan vuorotyö ja osa-aikainen opiskelu estävät mahdollisuuden tavata lapsia laitoksen vierailuaikoina.

Kantelijan mukaan lasten ja heidän isänsä tapaamisia järjestettiin käräjäoikeuden päätöksestä poikkeavalla tavalla sekä myös rajoitettiin tapaamisia vierailuaikoina tapahtuviksi.

Kantelija kertoi myös, että lasten oikeutta tavata muuta heille läheistä henkilöä oli rajoitettu ilman päätöksentekoa. Kantelija kertoo, että hän oli nimenomaisesti vaatinut päätösten tekemistä.

Perusturvakeskuksen mukaan se ei ole rajoittanut lasten yhteydenpitoa vanhempiinsa eikä myöskään heidän liikkumisvapauttaan. Selvityksen mukaan ”rajoitukset, joihin äiti kantelussaan viittaa, ovat liittyneet normaalien kasvatuksellisten rajojen asettamiseen lapsille, joille pyritään asianmukaiseen päivittäisen hoivan, huolenpidon ja kasvatuksen järjestämiseen. Tämän vuoksi päätöstä yhteydenpidon tai liikkumisvapauden rajoittamiseen ei ole ollut tarpeellista tehdä. Edelleen selvityksen mukaan vastaanottokodissa noudatetaan vierailuaikoja. Vierailuajat ovat lausunnon mukaan joka päivä 10–12 ja 15–18. Lausunnon mukaan ”vierailuajat ovat välttämättömiä laitoksen toiminnan kannalta sekä, jotta lapsille voitaisiin turvata säännöllinen arjen rytmi ja toiminnot ulkoiluineen ja ruokailuineen sekä ilta-askareineen”.

Vastaanottokodin ohjaajan yhteenvedon mukaan kantelijan ystävä oli mukana kantelijan tullessa vierailulle vastaanottokotiin 24.11. Yhteenvedon mukaan ”ohjaaja ei päästänyt äidin ystävää vastaanottokotiin, sillä kaikista vierailijoista pitää ensin sopia sosiaalityöntekijän kanssa”.

Arvioin asiaa seuraavasti.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskevat päätökset tuomioistuinten tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäviksi.

Lastensuojelulain mukaan yhteydenpidosta lapsen ja hänen läheistensä välillä sovitaan ensisijaisesti asiakassuunnitelmassa. Asiakassuunnitelmaan tulee kirjata suunnitelma yhteydenpidosta ja sen toteuttamisesta. Mikäli asianomainen on tyytymätön asiakassuunnitelmassa sovittuun tai muutoin kirjattuun tai sovittuun yhteydenpidon määrään tai sen toteuttamistapaan, tulee yhteydenpidon rajoittamisesta tehdä päätös. Lapsen ja hänen yhteydenpitoon oikeutetun läheisensä oikeusturva edellyttää sitä, että asiassa tehdään päätös yhteydenpidon rajoittamisesta aina silloin, kun yhteydenpito tai sen määrä tai toteuttamistavasta ei ole voitu päästä yhteisesti sopimukseen tai jos siitä vallitsee osapuolten välillä erimielisyys.

Saamani selvityksen ja kantelukirjoituksen perusteella kantelija on vaatinut tapaamisia toteutettavaksi määrältään ja tavoiltaan toisin kuin perusturvan lastensuojelu ja lasten sijaishuoltopaikka on suostunut järjestämään. Kantelijan ja hänen lastensa välistä yhteydenpitoa on siten tosiasiallisesti rajoitettu. Asiassa ei ole kuitenkaan kantelijan nimenomaisesti vaatimuksestakaan huolimatta tehty päätöksiä. Katson, että perusturvakeskus ja sen alaiset viranhaltijat ovat toimineet lastensuojelulain vastaisella tavalla.

Totean tässä yhteydessä seuraavaa.

Sijaishuollossa olevalla lapsella on oikeus saada sijaishuoltopaikassaan hyvää hoitoa ja huolenpitoa. Sijaishuoltopaikan tulee hoitaa ja huolenpitoa järjestäessään asettaa lapselle tarvittaessa myös kasvatuksellisia rajoja. Erilaisilla kasvatukseen liittyvillä säännöillä ja rajojen asettamisella voidaan pyrkiä suojaamaan ennen kaikkea lapsen turvallisuutta, terveyttä tai kehitystä. Sääntöjen tarkoituksena on myös opettaa lasta ymmärtämään ympäröivän yhteiskunnan vaatimuksia sekä edesauttaa lasta tekemään ikäkautensa ja kehitystasonsa mukaisia omia valintoja ja ratkaisuja. Säännöt eivät koskaan saa olla mielivaltaisia tai liiallisia. Kysymys on aina sellaisista ratkaisuista, jotka tulee olla perusteltavissa lapsen yksilöllisen ja tarpeenmukaisen sijaishuollon järjestämisellä. Yhteydenpidon rajoitusta ei voida perustella varsinkaan erimielisyystilanteissa normaalien kasvatuksellisten rajojen asettamisella, kuten perusturvakeskuksen lausunnossa on todettu.

Lastensuojelulain 62 ja 89 §:ssä on säädetty keillä on oikeus vaatia yhteydenpitoa ja joilla on yhteydenpidon rajoittamista koskevasta päätöksestä muutoksenhakumahdollisuus.

Hallintolainkäyttölain 6 §:n mukaan valitusoikeus on sillä, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa. Valitusoikeus on siten sillä henkilöllä, jolle päätöksessä on nimenomaisesti asetettu jokin velvollisuus, rajoitus tai kieltä tai jolta on evätty kokonaan tai osittain jokin oikeus tai etu.

Kantelijan kantelukirjoituksessa ja perusturvakeskuksen lausunnosta ja sen liitteistä ilmenee, että vastaanottokoti ei suostunut järjestämään lasten ja kantelijan perhetuttavan välistä tapaamista. Selvitysten mukaan tapaaminen estettiin, koska vastaanottokodilla ei ollut tapaamiseen sosiaalityöntekijän lupaa.

Katson, että toimivaltaisen viranhaltijan tai laitoksen johtajan olisi tullut tässä tapauksessa tehdä yhteydenpitoa koskeva päätös. Vastaanottokodin työntekijöiden ratkaisu estää tapaaminen kohdistui sillä tavoin sijoitettujen lasten ja kyseessä olevan henkilön oikeuksiin, että siitä olisi tullut tehdä päätös hallintolainkäyttölain mukaisella tavalla. Tämän jälkeen kantelijalla ja myös kyseisellä tapaamiseen pyrkineellä henkilöllä olisi ollut mahdollisuus saattaa asia hallinto-oikeuden käsiteltäväksi. Hallinto-oikeus olisi voinut mahdollista valitusta tutkiessaan arvioida, onko kyseessä olevaa henkilöä pidettävä lastensuojelulain tarkoittamana läheisenä henkilönä ja siis asianosaisena yhteydenpitoa koskevassa asiassa. Mielestäni kantelijan, kyseisen henkilön sekä myös sijoitettujen lasten oikeusturva olisi edellyttänyt tällaista menettelyä.

Korostan, että yksi keskeinen sijaishuollossa olevalle lapselle lainsäädännössä turvatuista oikeuksista on oikeus pitää yhteyttä ja tavata hänelle läheisiä henkilöitä. Toimielimellä on puolestaan velvollisuus edistää ja ylläpitää tämän oikeuden toteutumista. Sijaishuollosta vastuussa

olevan toimielimen ja sen alaisten viranhaltijoiden ja työntekijöiden on järjestettävä lapselle tarpeen mukainen sijaishuolto, johon kuuluu myös sen arviointi, missä laajuudessa lapsen yhteydenpito-oikeutta kulloinkin toteutetaan. Tässä päätöksenteossa on otettava huomioon lapsen ja hänen vanhempiansa käsitykset ja mielipiteet. Korostan, että toimielimen ja sen alaisen toimivaltaisen viranhaltijan on tehtävä ratkaisut itsenäisesti lapsen etua arvioiden ja tarvittaessa yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös.

3.3

Liikkumisvapauden rajoittaminen

Lapsen liikkumisvapauden rajoittamisesta ja sen perusteista on säädetty lastensuojelulain 69 §:ssä. Säännöksen mukaan lapselle saadaan, jos se on hänen huoltonsa kannalta välttämätöntä, ja jos se on lapsen edun mukaista, asettaa määräajaksi kiello poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai tietyn asuinyksikön tiloista. Erikseen säännöksessä on ilmoitettu ne perusteet, jolloin liikkumisvapauden rajoittamiseen voidaan ryhtyä.

Kantelijan kantelukirjoituksen mukaan hänen lastensa liikkumisvapautta oli rajoitettu lasten tapaamisten aikana sekä muulloinkin.

Perusturvakeskuksen lausunnon ja selvitysten mukaan lasten liikkumisvapautta ei ole perusteettomasti rajoitettu. Perusturvakeskuksen lausunnon mukaan ”lapset voivat liikkua laitoksessa ja sen ulkopuolella ikätasoaan vastaavasti. Äidillä ja Porin lastensuojelulla on ollut eriävä näkemys lasten ikätasoa vastaavasta toimimisesta, eikä kyse siten ole ollut lasten liikkumisvapauden rajoittamisesta.”

Totean tältä osin seuraavaa.

Lastensuojelulaitoksella on vastuu lapsen hyvinvoinnista, kasvatuksesta ja huolenpidosta sekä valvonnasta. Nyt kysymyksessä olevat lapset ovat syntyneet 2003 ja 2006. Arvioitaessa lapsen mahdollisuuksia liikkua itsenäisesti sijaishuoltopaikan ulkopuolella on otettava huomioon huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen liittyvät syyt, lapsen ikä ja hänen kehitystasonsa, sekä missä ja kenen kanssa lapsi liikkuu.

Korostan, että huostaanoton tai kiireellisen sijoituksen aikana lasten asumiseen ja huolenpitoon sisältyy erilaisia kasvatukseen liittyviä sääntöjä. Mikäli säännöillä kuitenkin selkeästi puututaan lapsen itsemääräämisoikeuteen tai esimerkiksi lapsen ja huoltajan oikeuksiin heidän välisen yhteydenpitonsa toteuttamisessa, voi kysymys olla yhteydenpidon rajoittamisesta tai sellaisesta ratkaisusta, joka edellyttää liikkumisvapauden rajoituspäätöksen tekemistä. Totean, että on mahdollista, että kantelijan kirjoituksessaan kuvaamat rajoitukset ovat vaikuttaneet lapsien ja kantelijan tapaamisten toteutumiseen. Tällöin kyse ei ole ollut liikkumisvapauden rajoittamisesta vaan yhteydenpidon toteuttamista kos-

kevasta rajoittamisesta.

Pelkästään kantelukirjoituksen ja saamani selvityksen perusteella en ole kuitenkaan voinut arvioida sitä, olisiko asiassa tullut tehdä liikkumisvapauden rajoituspäätös. Tästä syystä Kantelijan kirjoitus ei tältä osin anna aihetta puoleltani muuhun kuin, että kiinnitän perusturvakeskuksen huomiota siihen, että rajoitustoimenpiteitä saadaan kohdistaa sijaishuollossa olevaan lapseen vain siinä määrin kuin sijaishuoltoon johtaneen päätöksen tarkoituksen toteuttaminen, lapsen oman tai toisen henkilön terveys, turvallisuus taikka muun rajoitusta koskevissa säännöksissä tarkoitettun edun turvaaminen välttämättä vaatii. Totean vielä, että epäselvissä tapauksissa tai ristiriitatilanteissa erityisesti lapsen oikeusturva voi kuitenkin edellyttää valituskelpoisen päätöksen tekemistä, etenkin silloin, jos asianosainen on sitä nimenomaisesti vaatinut.

3.4

Lasten ja isän tapaamiset

Kantelija on myös arvostellut perusturvakeskuksen menettelyä siitä, että se on poikennut kärjäoikeuden huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevasta päätöksestä järjestämällä lasten ja isän tapaamiset päätöksestä poikkeavalla tavalla.

Tältä osin totean yleisesti seuraavaa.

Kun kysymys on avohuollon tukitoimena tapahtuvasta lapsen sijoituksesta, lapsen huolto ja hänen asioistaan päättäminen säilyvät kokonaan lapsen huoltajilla. Lapsenhuoltolain 4 §:n mukaan huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista, kuten esimerkiksi lapsen yhteydenpidosta.

Sosiaalilautakunnalla tai sen alaisella viranhaltijalla ei ole tällaisessa tilanteessa oikeutta rajoittaa tätä huoltajalle kuuluvaa oikeutta ilman siihen oikeuttavaa nimenomaista säännöstä.

Kun lapsi on sijoitettuna avohuollon tukitoimenpiteenä kodin ulkopuolelle, on lapsen huoltajalla siis edelleen oikeus avohuollon sijoituksen aikana päättää yksin esimerkiksi lapsen yhteydenpidosta ja sen toteuttamisesta. Tilanne on toinen silloin, kun lapsi on kiireellisesti sijoitettuna tai huostaanotettuna laitokseen tai perheeseen. Tällöin sosiaalilautakunnalla on suoraan lastensuojelulain nojalla (lastensuojelulain 38 § ja lastensuojelulain 45 §) oikeus päättää muun muassa lapsen yhteydenpidosta ja siitä, miten se toteutetaan.

Perusturvakeskuksella on ollut kiireellisen sijoituksen aikana oikeus päättää lastensuojelulain mukaisesti lasten yhteydenpidosta, siis myös siitä poiketen, mitä kärjäoikeus on asiasta päättänyt.

Päätäessään lapsen yhteydenpidosta (ja muusta huolenpidosta) on so-

siaalihuollosta vastaavan toimielimen pyrittävä hyvään yhteistoimintaan lapsen huoltajien kanssa.

Perusturvakeskuksen lausunnon ja selvityksen mukaan lasten isän kanssa on voitu asiakassuunnitelmassa ja ”kiireellisen sijoituksen jatkamista sekä huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevissa kuulemistilaisuuksissa” sopia yhteydenpidosta.

Eduskunnan oikeusasiamies ei voi puuttua viranomaisen ratkaisuun, jos se on tehty viranomaiselle kuuluvan harkintavallan puitteissa. Edellä sanotuista syistä kirjoitus ei tältä osin anna puoleltani aihetta enempään.

3.5

Lastensuojelulain mukaisen asiakassuunnitelman laatiminen

Lastensuojelulain 5 luvussa on säädetty lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta. Lastensuojelulain 26 §:n mukaan lastensuojeluasia tulee vireille muun muassa hakemuksesta tai kun asiassa on tehty lastensuojeluilmoitus. Säännöksen 2 momentin mukaan lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän on arvioitava välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve. Lastensuojelun asiakkuus alkaa kun lastensuojeluasian vireilletulon johdosta ryhdytään kiireellisiin lastensuojelutoimiin tai päätetään tehdä lastensuojelutarpeen selvitys. Lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta on tehtävä merkintä lasta koskeviin lastensuojeluasiakirjoihin sekä ilmoitettava asiakkuuden alkamisesta huoltajalle ja lapselle.

Lastensuojelulain 27 §:n mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tehtävä selvitys lapsen tilanteesta. Tässä selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta tai kasvatuksesta tällöin vastaavien mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Lastensuojelutarpeen selvitys tehdään kyseessä olevan tapauksen olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa.

Säännöksen mukaan huoltajalle ja lapselle on ilmoitettava selvityksen valmistuttua lastensuojelun asiakkuuden jatkumisesta tai sen päättymisestä. Lastensuojelun asiakkuus päättyy, mikäli lastensuojelutarpeen selvitys ei anna aihetta lastensuojelutoimenpiteisiin.

Asiakassuunnitelman laatimisvelvollisuudesta on säädetty lastensuojelulain 30 §:ssä. Säännöksen mukaan lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma, jollei asiakkuus päätty lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen tai kysymyksessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus.

Säännöksen 2 momentin mukaan asiakassuunnitelma on laadittava ja tarkistettava ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huol-

tajan sekä tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan, vanhemman, muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan taikka lapselle läheisen henkilön sekä lapsen huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa.

3.5.1

Saatu selvitys ja arviointi

Perusturvakeskuksen selvityksen mukaan lapsille ja perheelle ei ole laadittu avohuollon sijoituksen aikana lastensuojelulain tarkoittamaa asiakassuunnitelmaa. Selvityksen mukaan ”Kantelijan kanssa ei ole päästy pitkäjännitteiseen ja suunnitelmalliseen avohuollon työskentelyyn, koska hän on peruuttanut sovittuja tapaamisia ja/tai jäänyt niihin saapumatta. Tästä syystä hänelle ei ole saatu laadittua asiakassuunnitelmaa avohuollon työskentelyn aikana. Tähän on liittynyt se seikka, että äiti ei ole kokenut tarvitsevansa lastensuojelun asiakkuutta”.

Selvityksen mukaan kiireellisen sijoituksen ja huostaanottoa ja sijaishuollon järjestämistä koskevan valmistelun aikana lapsille on laadittu asiakassuunnitelmat.

Totean, että asiakassuunnitelma on osa suunnitelmallista sosiaalityötä. Asiakassuunnitelmaan on kirjattava kyseessä olevan lapsen ja perheen olosuhteet sekä muun muassa tästä johtuvat lapsen ja perheen erityiset tuen tarpeet. Lastensuojelulain 30 §:n 2 momentin mukaan asiakassuunnitelmaan on kirjattava ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan.

Asiakassuunnitelman yhtenä tarkoituksena on selvittää lapsen ja hänen perheensä mahdollisia ongelmia ja niitä tuen tarpeita, joihin järjestettävillä palveluilla ja tukitoimilla pyritään vaikuttamaan. Totean tässä yhteydessä, että lastensuojelulaissa on korostettu ehkäisevän lastensuojelun merkitystä sekä painotettu avohuollon tukitoimien ensisijaisuutta.

Asiakassuunnitelma on siis osa asiakkaan (perheen ja lapsen) suunnitelmallista sosiaalihuollon tarpeen ja sen perusteella järjestettävien palvelujen kuvausta. Asiakassuunnitelmassa arvioidaan myös käytettävissä olevien eri toimenpidevaihtoehtojen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja kasvuun. Asiakassuunnitelmaan tulisi sisältyä selkeä toteutusosa jolloin suunnitelmassa tulee määriteltäväksi se, missä ajassa ja miten suunnitellut palvelut ja tukitoimet ovat toteutettavissa, miten suunnitelman toteutusta voidaan seurata ja miten ja milloin suunnitelma tarkistetaan.

Asiakassuunnitelma ei ole sinänsä kuntaa sitova asiakirja eikä suunnitelmasta tai sen laatimisesta tehdä erikseen hallintopäätöstä. Palvelujen ja tukitoimien järjestäminen tapahtuu erikseen tehtävien viranhaltijan tai

toimielimien päätösten perusteella. Asiakkaalla on mahdollisuus hakea muutosta palvelua tai tukitoimea koskevaan päätökseen.

Asiakassuunnitelman merkitystä päätöksenteossa on sittemmin korostettu ja vahvennettu järjestettäessä lapselle hänen terveytensä ja kehityksensä kannalta välttämättömiä sosiaalihuollon palveluja (lastensuojelulain 36 §:n 2 momentti).

Lastensuojelulain mukaan asiakassuunnitelma on aina laadittava, jollei asiakassuunnitelman laatimista ole lastensuojelulain 30 §:stä ilmenevin tavoin pidettävä tarpeettomana. Tähän kunnalle kuuluvaan asiakassuunnitelman laatimisvelvollisuuteen ei vaikuta se, että sosiaalihuollon asiakas on passiivinen tai vastustaa suunnitelman laatimista. Tästä huolimatta suunnitelma on laadittava ja annettava tarvittaessa tiedoksi asiaan osallisille.

Lastensuojelulain 30 §:n 2 momentin nimenomaisen säännöksen mukaan asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palvelujen sekä muiden tukitoimien järjestämisestä. Asiakassuunnitelmaa laadittaessa on pyrittävä siihen, että asiakassuunnitelmaan kirjattavat asiat sovitaan yhteisesti siten, että viranhaltija, lapsi sekä vanhemmat voivat näihin yhteisesti kirjattuihin asioihin sitoutua. Kaikissa tilanteissa tällainen menettely ei ole mahdollista, jolloin edellä mainitun säännöksen mukaisesti asiakassuunnitelmaan on kirjattava esitetyt eriävät näkemykset.

Asiakassuunnitelman laatimisella vahvennetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemaa ja hänen oikeuttaan osallistua palvelujensa suunnitteluun siten kuin sosiaalihuollon asiakaslain 8 §:ssä on säädetty. Asiakassuunnitelman avulla asiakkaalla on myös parempi mahdollisuus arvioida viranomaisen käytettävissä olevia keinoja ja palveluvalikoimaa sekä arvioida itse millaisia palveluja perheelle tai lapselle tulisi kulloinkin järjestää. Asiakassuunnitelman laatimisella parannetaan myös asiakkaan oikeusturvaa. Erimielisyystilanteissa asiakkaalla on mahdollisuus hakea tarpeellisiksi katsomiaan palveluja ja tarvittaessa hakea muutosta palvelua tai tukitoimea koskevaan päätökseen.

Saamastani selvityksestä ilmenee, että perusturvakeskus on laiminlyönyt lastensuojelulaissa sille asetetun velvollisuuden laatia asiakassuunnitelma. Selvityksestä ei myöskään ilmene, millä tavoin kantelijan lasten lastensuojeluntarvetta on selvitetty. Koska kantelija on perusturvakeskuksen selvityksen mukaan suhtautunut kielteisesti lastensuojelun asiakkuuden alkamiseen ja hänelle ja hänen lapsilleen tarjottujen palvelujen vastaanottamiseen sekä järjestettävien palvelujen suunnitteluun, tyydyn kiinnittämään perusturvakeskuksen huomiota viranomaiselle kuuluvan laissa sille säädetyn velvollisuuden noudattamiseen.

- - -

3.9

Sijaishuollon aikana lapsille annettava vaatetus

Kantelija kertoo, ettei hänen lapsillaan ollut oikeutta käyttää vastaanotokodissa omia vaatteitaan.

Lastensuojelulain mukaan sijaishuollon on tarjottava lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain tarkoittamat puitteet sijoitetulle lapselle. Sijaishuoltopaikan on oltava sellainen, ettei lapsen turvallisuus tai terveys vaarannu.

Sosiaalihuollon hyvästä laadusta on erikseen säädetty sosiaalihuollon asiakaslain 4 §:ssä. Säännöksen mukaan sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. Säännöksen 2 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava muun muassa huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet.

Tarpeen mukaisen sijaishuollon järjestämiseen ja hyvään sosiaalihuollon laatuun kuuluu se, että sijaishuoltopaikka huolehtii siitä, että sijoitetulle lapselle asianmukainen vaatetus, jota lapsi voi käyttää sijaishuoltopaikassa ja sen ulkopuolella. Sijaishuoltopaikan on huolehdittava muun muassa tarpeellisesta vaatehuollosta (vaatteiden puhtaus ja niiden korjaus). Lapsen itsemääräämisoikeuteen kuuluu puolestaan se, että lapsella on tarvittaessa oikeus käyttää laitoksessa ollessaan ja laitoksen ulkopuolella omia vaatteitaan. Lapsen omalla tai hänelle annettavalla vaatetuksella voi olla tärkeä merkitys lapsen identiteetille ja toisaalta hänen kiinnittymiselleen sijaishuoltopaikkaan. Mielestäni sijaishuoltopaikka ei voi kieltää ilman sijaishuollon järjestämiseen liittyvää perustetta sijoitetuilta lapsilta heidän omien vaatteidensa käyttöön.

Kuten edellä olen todennut, sijaishuoltopaikalla on velvollisuus huolehtia siitä, että lapsella on käytettävissään asianmukainen vaatetus. Tämä voi merkitä myös sitä, että sosiaalihuollosta vastaava toimielin tai laitos hankkii lapselle hänen käyttöönsä hänelle sopivia ja tarpeenmukaisia vaatteita.

Perusturvakeskuksen selvityksestä ilmenee, että se on kantelijan kirjoituksen johdosta tarkentanut lastensuojelulaitoksille antamaansa ohjeistusta siten, että lapsilla on oikeus vapaasti käyttää myös omia vaatteita sijaishuoltopaikassa. Tämän takia kantelijan kirjoitus ei anna aiheutta puoleltani muuhun kuin että kiinnitän perusturvakeskuksen huomiota edellä sanottuun.